

พระครูผู้แจ้งธรรม

สุนันท์ อินทนิล*

เมื่อคราวปฐมนิเทศข้าราชการใหม่ปี พ.ศ.2536 มหาวิทยาลัยได้ไปใช้สถานที่ของเขื่อนรัชชประภา หรือ เขื่อนเชี่ยวหลาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้เขียนได้รับคำสั่งจากมหาวิทยาลัยให้เป็นกรรมการงานนี้ จึงได้ร่วมคณะไปกับเขาด้วย ขากลับออกจากเขื่อนฯ ก็มาแวะที่วัดธารน้ำไหล หรือ สวนโมกขพลาราม หรือที่รู้จักกันในนาม วัดสวนโมกข์ฯ ตามกำหนดการของกิจกรรม อันเป็นเหตุให้ผู้เขียนได้รู้จัก “พระครูผู้แจ้งธรรม”

ก่อนที่จะเจอเจอไปมากก็จะขออนุญาตพท์คำว่า พระครูผู้แจ้งธรรม เพื่อให้เข้าใจตรงกับผู้เขียนเสียก่อน และนิยามขึ้นเพื่อकिनที่เท่านั้น คำว่า พระครู ไม่ใช่สมณศักดิ์ เพราะสมณศักดิ์ของท่านน่าจะเป็น พระธรรม คำว่า พระ หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ คำว่า ครู หมายถึง ผู้สั่งสอน ผู้ถ่ายทอด คำว่า แจ้ง หมายถึง รู้กระจ่าง แจ่มชัด และยิ่งหมายถึง การบอกให้รู้ คำว่า ธรรม หมายถึง ธรรมะของพระพุทธเจ้า ส่วนคำว่า ธรรมะ ไม่นิยามในขั้นตอนนี้ เพราะยาวมาก ๆ หากทบทวนเรื่องธรรมะได้จนจบบทความนี้ ก็จะทราบความหมายของคำว่าธรรมะเอง สรุปว่า พระครูผู้แจ้งธรรม หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ผู้รู้แจ้งกระจ่างในธรรมะของพระพุทธเจ้า แล้วยังสามารถถ่ายทอดอบรม สั่งสอนให้ผู้อื่นเข้าใจกระจ่างแจ้งและรู้วิธีปฏิบัติธรรมสู่निพพานเช่นเดียวกับท่านได้ หากหากความเข้าใจและปฏิบัติตามที่ท่านสอน พระครูผู้นี้คือ พระธรรมโกศาจารย์ หรือที่รู้จักกันในฉายานาม พุทธทาส อินทปัญโญ ชาวบ้านเรียกท่านว่า “ท่านพุทธทาสฯ” นั่นเอง

เหตุเป็นเพราะว่า เมื่อคณะของเราได้เข้าไปทัศนศึกษาในวัดสวนโมกข์ฯ หลายคนได้นำเงินไปบริจาคให้วัดตรงจุดที่ทางวัดจัดไว้ และก็ได้รับแจกหนังสือธรรมะกลับมาคนละ 3 เล่มบ้าง 4 เล่มบ้าง ผู้เขียนถามว่าทำบุญคนละเท่าไรถึงได้รับหนังสือมาขนาดนี้ คำตอบก็คือ คนละ 100 - 200 บาท ผู้เขียนเองทั้งเนื้อทั้งตัวมีเบี้ยอยู่ 30 กว่าบาท เพราะเป็นวันสุดท้ายของกิจกรรมและกำลังจะเดินทางกลับบ้านอยู่แล้ว จึงเสีง ๆ เข้าไปหยอดตู้กับเขา 20 บาท (เหลือไว้ 10 กว่าบาทเพื่อว่าเจอคนชายช้ำ) ก็ได้รับแจกหนังสือมาเล่มหนึ่งเช่นกัน ได้มาเล่มเดียวกลับ บางกว่าใครอื่นทั้งหมดอีก คือมีประมาณ 30 กว่าหน้า อันนี้ไม่ว่ากัน เพราะเงินบริจาคส่วนหนึ่งก็นำไปทำหนังสือแจกนี้แหละ ดังนั้นผู้ที่ถือหุ้มนาก็ย่อมได้รับเป็นผลมากเป็นธรรมดา แต่สาระมันอยู่ที่ว่าผู้เขียนอ่านหนังสือไม่ค่อยเป็น พ้อคเกิดบู๊คเล่มหนึ่งหนาประมาณ 100 หน้า ใช้เวลาอ่านประมาณ 1 เดือน ยิ่งเป็นนิยายจีนแล้วยิ่งหมดสิทธิ์ อ่านหน้าสิมหลังอยู่นั้นแล้ว หนังสือธรรมะก็คงไม่แตกต่างจากหนังสือนิยายจีนสักเท่าใด แต่ก็ดีหน่อยที่ได้รับแจกมาเล่มบางนิดเดียว ถึงกระนั้นก็อ่านไม่จบ ถึงบ้านก็ทิ้งสิมไปเลย จนกระทั่งมีจังหวะได้เรียนปริญญาโท

* นักวิชาการโสตทัศนศึกษาชำนาญการ ระดับ 8 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ

เมื่อตอนเรียนปริญญาโท มีวิชาที่ต้องเรียนวิชาหนึ่งชื่อ ไทยคดีนิพนธ์ ว่าด้วยการประพันธ์ การผลิตเอกสาร การเขียนหนังสือ สร้างสื่อสิ่งพิมพ์อะไรทำนองนั้น มีอยู่วันหนึ่งอาจารย์ให้การบ้านให้ไปเขียนบทกวี ผู้เขียนเคยเข้าใจว่าการเขียนบทกวีนั้นจะต้องเขียนแบบคำเรียงที่มีสัมผัสสอกในตามแบบฉันทลักษณ์ เช่น กลอนสี่สุภาพ กลอนแปด สักวา นิราศ หรือไม้อกลไปจากนี้มาก แต่ที่อาจารย์ยกมาเป็นตัวอย่างมันไม่ใช่ เช่นว่า “เห็นนกสีก เห็นน้ำสีน้ำเสียงคลื่นกระทบฝั่งดังเสียงคลื่น” ประมาณนี้ ที่ยกมายังพอมีสัมผัสบ้าง แต่ก็ไม่มีฟอร์ม หรือ “ต้นไม้ ... ใบไม้ ... ดอกไม้” 3 คำแค่นี้ แล้วก็วาดรูปต้นไม้ต้นหนึ่งเป็นบทกวีแล้ว ผู้เขียนรู้สึกว่ามันยากมาก ๆ กลับมาถึงบ้านก็ยังไม่ออกว่าจะเขียนเรื่องอะไรและเขียนอย่างไร เริ่มนับถอยหลังจาก 7 วัน เหลือ 2 วันจะต้องส่งการบ้านอาทิตย์หน้า ก็ยังหาเรื่องเขียนไม่ได้ จนกระทั่งรื้อเอกสารอ้างอิงไปเจอหนังสือที่ได้มาจากวัดสวนโมกข์ฯ เล่มนั้นเข้า จึงตัดสินใจว่าต้องอ่านหนังสือเล่มนี้ให้จบในคืนนี้ แล้วเขียนบทกวีเกี่ยวกับธรรมะจากสาระของหนังสือ บังเอิญว่าหนังสือเล่มบาง มีไม่กี่หน้าอย่างที่ว่า หลับๆ ตื่นๆ อ่านจนจบในคืนเดียว การอ่านครั้งนี้ถือเป็นประวัติการ เพราะเป็นการอ่านเอาเรื่องจากหนังสือธรรมะ และก็ได้อะไรจริงๆ รู้สึกสว่าง คลายเครียด แลเห็นความเป็นไปได้ของธรรมเป็นครั้งแรก จากการสอนของท่านพุทธทาสฯ เกิดศรัทธาคำสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งๆ ที่ผู้เขียนเองพูดได้เต็มปากว่านับถือศาสนาพุทธ เคยเรียนวิชาศีลธรรมตั้งแต่ชั้นประถมถึงชั้นมัธยมมาก็หลายปี บวชพระก็บวชแล้วแต่ไม่เคยรู้ซึ่งถึงรสพระธรรม ไม่เคยรู้ว่าหัวใจศาสนาพุทธคืออะไร

หนังสือเล่มที่ว่านั้นได้หนีหน้าผู้เขียนไปพร้อมกับน้ำท่วมหาดใหญ่เมื่อปี 2543 จำชื่อไม่ได้แล้วว่าชื่ออะไร แต่ถ้าเห็นหน้าก็จำได้ หลังจากที่หายไปก็เคยขับรถไปวัดสวนโมกข์ฯ หลายครั้งเพื่อเจตนาไปหาซื้อหนังสือธรรมะโดยตรง แต่ก็ไม่เจอเล่มนี้ อยากจะมีไว้เป็นที่ระลึก และจากที่เคยเป็นคนชอบสะสมพระเครื่อง แล้วโดนผู้หวังดีจับบ้านเอาไปดูแลเองเสียครั้งหนึ่ง ก็เลยเลิกสะสมพระ หันมาสะสมหนังสือธรรมะ แล้วทำตัวเป็นผู้เผยแพร่ธรรมะให้กับพรรคพวกเพื่อนฝูง เทศนาแล้วก็ยึดเยียดหนังสือให้ไปอ่านอีก ปรากฏว่าสาบสูญไปทุกเล่ม จึงพบธรรมะด้วยตัวเองข้อหนึ่งว่า “สะสมหนังสือธรรมะดีกว่าสะสมพระเครื่อง” เพราะหนังสือยึดเยียดให้ไปใช้โดยไม่ต้องซื้อ ยังไม่แสบทำหายเฉย นับประสาอะไรพวกเขาจะลงทุนจับบ้านเข้าไปขโมย

ดังที่กล่าวไว้แต่ตอนต้นว่า การพูดเรื่องธรรมะเรื่องศาสนาเป็นการพ้อเจ้อกับคนอื่นมาก ไม่เว้นแม้แต่กับพุทธศาสนิกชนด้วยกันเอง โดยเฉพาะกับคนที่เข้าใจตนเป็นคนรุ่นใหม่ บท “ลิกขา” ของพระพุทธเจ้าจึงหาคนลิกขายาก แม้แต่ผู้เขียนเองรู้สึกประทับใจเพราะสถานการณ์บังคับ หรือเพราะอย่างสนธยาวิทย์ก็เป็นได้ หลังจากอ่านจบก็สรุปส่งอาจารย์ แต่ก็เกรงๆ อยู่เหมือนกันว่าที่เขียนมานะมันไปขบถกวีหรือเป็นอะไรก็ไม่รู้ โดยให้ชื่อเรื่องว่า “มนุษย์กับตัณหา” ใจความดังนี้

“ตัณหา เกิดจากความอยากด้วยอำนาจอวิชชา

ตัณหา ก่อให้เกิด ความโกรธ

ความโกรธ ก่อให้เกิด ความขัดใจ

ความโกรธ ก่อให้เกิด บันดาลโทสะ

ความโกรธ ก่อให้เกิด ความอาฆาตพยาบาทจองเวร

ความโกรธ ก่อให้เกิด สนิมกินใจ

ความโกรธ บ่อนทำลายจิตวิญญาณของมนุษย์

ศาสตราวุธเป็นวัตถุ มีคุณค่าที่ความคม

สนิม บ่อนทำลายความคมของศาสตราวุธ

มนุษย์ขัดสนิมศาสตราวุธให้มี ความคมและทรงคุณค่า

ศาสตร์ เป็นความคมในจิตวิญญาณของมนุษย์ทำให้มนุษย์ทรงคุณค่า
ค้นหา ก่อ ความโกรธ เป็น สนิม ของศาสตร์

มนุษย์ควรขัด ตัณหา ที่ ประดับจิตวิญญาณของมนุษย์ ด้วยหรือไม่”

หลังจากออกไปนำเสนอหน้าชั้นเรียนจบลงปรากฏว่า อาจารย์ไม่เชื่อว่าเขียนเอง เข้าใจว่ามี 2 กรณี กรณีแรกคือเขียนดีเกินคาด (เขียนเรื่องธรรมะเสียด้วย) กรณีที่สองคือเรียนระดับนี้แล้วเขียนได้แค่นี้หรือ อยากรู้ก็ตามก็สามารถนำเอกสารมาเป็นหลักฐานชี้แจงจนพ้นข้อสงสัยได้

ความรู้สึกประทับใจธรรมะในครั้งนั้น อยู่ในความทรงจำตลอดมา แต่ในช่วงนั้นไม่มีเวลาได้ศึกษาต่อ เพราะอยู่ในช่วงเรียน และหลังจากว่างจากภาระงานก็จะทุ่มเวลาให้กับการเขียนวิทยานิพนธ์เพื่อรีบเรียนให้จบ เมื่อจบแล้วก็เริ่มแสวงหามาศึกษาต่อ

ท่านพุทธทาสฯ นัธรรมะของพระพุทธเจ้ามาถ่ายทอดให้เข้าใจง่าย แต่ผู้เขียนนำเรื่องง่ายของท่านพุทธทาสฯ ถ่ายทอดให้กลับไปเป็นเรื่องยากหรือเปล่าก็ไม่รู้ ท่านกล่าวว่าที่ผ่านมาเมื่อพูดถึงพุทธศาสนาก็จะพาเลยไปศึกษาประเทศอินเดียจนถึงชมพูทวีป วกมาประสูติเจ้าชายสิทธัตถะ มีปฏิหารย์ต่างๆ นาๆ ว่าไปจนถึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าประกาศพุทธศาสนาแล้วก็จบ ไม่รู้เลยว่าธรรมะที่พระพุทธเจ้าต้องการบอกให้รู้จริง ๆ คืออะไร ไม่ได้เจอเนื้อแท้ เจอแต่กระพี้ ส่วนที่รับรู้มาก็เป็นส่วนเนื้องอกของพระพุทธศาสนา ยิ่งนานวันก็ยิ่งงอกออกไปจนหาก่อนธรรมะเดิมไม่เจอ นำมาใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้

ท่านพุทธทาสฯ แจงไว้สรุปว่า ในธรรมชาติประกอบไปด้วยธาตุหลายชนิด แต่ในขั้นแรกนี้เรามาทำความรู้จักกับธาตุ 2 ประเภทกันเสียก่อน ประเภทแรกเรียกว่า วัตถุธาตุ หรือ รูปธาตุ มีอยู่ 4 ชนิด คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ประเภทที่ 2 เรียกว่า นามธาตุ มีอยู่ 2 ชนิด คือ วิญญาณธาตุและอากาศธาตุ ธาตุทั้ง 6 ชนิดนี้มีอยู่แล้วในธรรมชาติ มันทรงตัวของมันอยู่ได้ในลักษณะหนึ่ง ๆ ต่างคนต่างอยู่อย่างสงบ ไม่วุ่นวาย ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่ก่อให้เกิดความทุกข์

เป็นหน้าที่ของธรรมชาติที่จะต้องปรุงแต่งผสมมันขึ้นมาเป็นสิ่งต่างๆ หากปรุงขึ้นด้วยวัตถุธาตุหรือรูปธาตุอย่างเดียวก็จะเป็นร่างกายที่ไร้วิญญาณ แต่หากประกอบกันขึ้นมาครบทั้ง 6 ธาตุเมื่อไร ก็จะเป็นร่างกายที่มีพร้อมด้วยจิตใจ และเมื่อมีกายและจิตประกอบกันพร้อม ก็พร้อมที่จะเป็นที่เกิดของความทุกข์ในทันที

หากธรรมชาติปรุงแต่งขึ้นให้เป็นมนุษย์ ก็เป็นที่ทราบกันว่าทุกคนต่างต้องการความสุข ไม่มีมนุษย์คนไหนต้องการให้ตัวเองได้รับความทุกข์ แต่ปัจจัยที่ก่อให้เกิดสุขที่แท้จริงนั้นสร้างได้ยาก ใช้เวลานาน เห็นผลช้ากว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดทุกข์ มนุษย์จึงเลือกทำในสิ่งที่เห็นผลเร็ว พระชยสารโร ภิกขุ เจ้าอาวาสวัดป่านานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี กล่าวว่า “มนุษย์อยากสุขแต่ไม่รู้จักสุข อยากหนีทุกข์แต่ไม่รู้จักทุกข์ สุ่มสี่สุ่มห้าเดินคล่าไปในความมืดเอาความหวังในความสุขข้างหน้าเป็นที่ลอบใจ บางคนอ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเนรมิตให้ความมืดกลายเป็นความสว่าง แต่พระพุทธเจ้าสอนว่า โยม มันสว่างอยู่แล้ว ไม่ต้องไปบนบานศาลกล่าวที่ไหนหรอก ลืมตาก็จะเห็นเอง”

ศาสตราของหลายศาสนากล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่อ่อนแอ ไม่สามารถจะนำตัวเองให้พ้นจากทุกข์ได้ ต้องอาศัยความเชื่อในพระคัมภีร์และศรัทธาในตัวพระศาสดาของศาสนานั้น ๆ ถึงจะพ้นจากความทุกข์ได้ โดยเอาระบบความเชื่อในพระคัมภีร์เป็นเครื่องตัดสินว่าเป็นศาสนิกชนของศาสนานั้นหรือไม่ ใครเชื่อได้ถือว่ามี ถ้าเชื่อไม่ได้ก็ถือว่ามีเป็นคนนอกศาสนา

แต่พระพุทธเจ้าตรัสว่า มนุษย์มีความทุกข์เพราะหลงยึดมั่นถือมั่นว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีตัวตน ของตน แต่มนุษย์มีสติปัญญา สามารถพัฒนาพาตนเองให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ด้วยตนเอง ด้วยการสิกขาธรรมะ การศึกษา ประมาณว่า เป็นการศึกษาเล่าเรียนให้รู้แจ้ง แล้วประพฤติปฏิบัติตามที่ได้เรียนรู้ จนบรรลุถึงผลของการปฏิบัติตามความจริงของสิ่งที่ได้เรียนรู้นั้น พระพุทธเจ้าไม่ได้ชักชวนให้เชื่อในพระธรรมคำสอน แต่ให้เอาคำสอนแต่ละบทไปศึกษา จึงเรียกคำสอนแต่ละบทว่าบทสิกขา เช่น ไตรสิกขา หมายถึง ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น ศาสนาพุทธ ไม่ใช่ระบบความเชื่อ แต่เป็นระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาให้เข้าถึงสิ่งที่ตั้งงาม โดยท่านสอนให้พัฒนาความสัมพันธ์กับปัจจัย 4 ด้านให้ถูกต้องเหมาะสม คือ ความสัมพันธ์กับโลกวัตถุ ความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ความสัมพันธ์กับทางจิตหรืออารมณ์ ความสัมพันธ์กับปัญญา

แต่การที่จะพัฒนาอะไรให้ประสบความสำเร็จนั้น มีเงื่อนไข 2 ข้อ คือ ศึกษาให้รู้ชัดแจ้งในเป้าหมายแล้ว มุ่งมั่นที่จะไปถึงเป้าหมายนั้นหนึ่ง และต้องมีความรู้ความเข้าใจในการที่จะเข้าไปถึงเป้าหมายอีกหนึ่ง

ฟังดูแล้ว ยากเหลือเกินที่เราๆ ท่านๆ ไม่ใช่พระเจ้าเจ้าจะสิกขาธรรมะของพระพุทธองค์ซึ่งมีถึงแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ หรือ 84,000 เรื่อง แม้แค่เพียงคิดดูก็รู้สึว่ามันยังห่างไกลนัก แต่พระพุทธองค์ก็บอกให้เรา สิกขาหัวใจของพระพุทธศาสนาพอ หัวใจของพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ตรัสสรุปเพียงประโยคเดียวว่า “สัพเพ ธมมา นาล อภินเวสยา” แปลว่า *สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น* เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นก็สามารถพ้นทุกข์สู่นิพพานได้

ความทุกข์ คือ อะไร ดังที่กล่าวมาแล้วว่าไม่มีมนุษย์คนใดปรารถนาจะได้รับความทุกข์ รังเกียจเกลียดกลัวความทุกข์ ความทุกข์จึงประมาณว่า คือ ความสกปรก กลัดกลุ้ม เศร้าหมอง ระทมขมขื่น ซึมเศร้า พลัดพราก ผิดหวัง น่าจะมีค่าประมาณนี้ ซึ่งล้วนแต่ไม่เป็นที่พึงประสงค์ทั้งสิ้น

ความทุกข์ เกิดขึ้นจากการหลงผิดคิดว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่อุบัติขึ้นมาในโลกมีตัวมีตน จนหลงไปยึดมั่นถือมั่นเอาว่าเป็นตัวกูบ้าง เป็นของกูบ้าง ซึ่งตรงข้ามกันเลยทีเดียวที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ว่า *สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น*

เหตุเกิดทุกข์ ทุกข์เกิดขึ้นจากตัณหา 3 ประการ คือ

1. กามตัณหา คือ ออยากในสิ่งที่รัก อันเกิดจากรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์
2. ภวตัณหา คือ ความอยากเป็นตามที่อยู่จะเป็น
3. วิภวตัณหา คือ ความอยากไม่ให้เป็นอย่างที่ไม่ต้องการจะเป็น

มูลเหตุที่นำไปให้ใกล้ชิดความทุกข์ก็มาจาก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยจากภายนอกและปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมตัวเราอยู่ เช่น คน สัตว์ พืช ดินฟ้าอากาศ เป็นต้น คนก็มีทั้งที่เป็นชนชั้นปกครองและผู้ที่ถูกปกครอง หากใช้อำนาจในทางมิชอบ หรือฝืนกฎระเบียบของสังคมก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ดิน ฟาอากาศ ก็เป็นสาเหตุให้เกิดเจ็บไข้ได้ป่วย นี้เรียกว่าปัจจัยจากภายนอกร่างกายทำให้เกิดทุกข์

ปัจจัยภายใน แบ่งได้เป็น 3 ทาง คือ ทางกาย ทางจิต ทางวิญญาณ

ทุกข์ทางกาย เกิดจาก ความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย สุขภาพไม่ดี ขาดสมรรถภาพ

ทุกข์ทางจิต เกิดจาก จิตไม่สมประกอบ ปัญญาอ่อน บ้าๆ บอๆ

ทุกข์ทางวิญญาณ หมายถึง ทุกข์ทางสติปัญญา เกิดจากสติปัญญาไม่พอ ไม่สามารถรู้แจ้งเข้าใจจริงในสิ่งต่างๆ เป็นเหตุให้สิ่งที่ไม่ถูกใจไม่ต้องเข้ามาครอบครองชีวิต

เมื่อมีทุกข์ก็ก่อให้เกิดโรครื่น 2 ประเภท คือ โรคทางกาย กับ โรคทางจิตวิญญาณ

โรคทางกาย หมายถึง Physical disease รวมถึงโรคทางจิตที่รักษาตามโรงพยาบาลประสาท หมายถึง

Mental disease ในทางพุทธศาสนาจัดว่าจิตประเภทนี้เป็นจิตส่วนที่เกี่ยวข้องเนื่องอยู่กับกาย จึงจัดเอาไว้ในฝ่ายของโรคทางกายทั้งหมด

โรคทางจิต (ในสมัยพุทธกาลเรียกว่า อรรถถก) หมายถึง Spiritual disease คือส่วนที่เกี่ยวข้องกับทางจิตวิญญาณ ทางความคิด เกิดขึ้นจากอำนาจของกิเลส ประเภทอวิชชา มิจฉาทิฎฐิ ผลของมันก็คือเป็นเหตุให้พูดผิด คิดผิด ทำผิด

โรคทาง Physical disease, Mental disease เป็นส่วนของโรคทางกาย เกิดกับบางคน บางเวลา พืชภัยของมันไม่ใหญ่โต ไม่เกี่ยวข้องกับทางพุทธศาสนาเท่าไร แตกต่างจากโรคทางจิตวิญญาณ หรือโรคทาง Spiritual disease พืชภัยร้ายแรง เกิดกับทุกคนทุกเวลา แต่น่าแปลกที่คนทั้งโลกไม่ค่อยรู้จักโรคทางจิตวิญญาณ ทำให้โรคทางจิตวิญญาณกำเริบแพร่กระจายความทุกข์ในสังคมโลกมากขึ้นทุกวัน

การจะยุติความทุกข์เพราะโรคทางจิตวิญญาณลงให้ได้ ต้องใช้ธรรมะของพระพุทธเจ้าเข้าเสียยา ถามว่าแล้วทำไมธรรมะจึงเป็นที่พึ่งของคนไม่ได้ทั้งๆ ที่คนนับถือพุทธตั้งมากมาย พระก็มีอยู่หลายหมื่นแสน แต่ก็ยังเห็นคนเป็นทุกข์กันทั้งบ้านทั้งเมือง ... ก็เพราะคนไม่รู้ว่าเป็นโรคจึงไม่ใช้ยา

โรคทางจิตวิญญาณมันยากที่จะรู้จัก เข้าใจยากหากไม่ใส่ใจจริง มันเป็นตัวการของความทุกข์ทั้งปวง มันคือ ความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกู-ของกู มันเป็นศูนย์กลาง เมื่อปรากฏออกมาทำให้เราทำไปตามอำนาจความเห็นแก่ตัว ทุกครั้งที่ได้เห็นรูป ได้ยินเสียง ได้กลิ่น ได้สัมผัส ได้สัมผัสแล้วจิตคิด ว่าเป็นกู เมื่อรู้สึกรักชอบก็เกิด โลกเกิดความใคร่ อยากได้เอามาเป็นของกู เมื่อเกลียดชังก็เป็น โกรธ คิดผลึกตันออกไปว่าเป็นศัตรูของกู ในบางครั้งก็ตัดสินใจไม่ได้ว่าจะรับเข้ามาหรือจะผลักไสออกไปก็เกิดเป็น โมหะ หรือหลง ไม่รู้ว่าจะไปทางไหนดี ทั้งนี้เพราะพวกเราคิดไปว่าธาตุที่ประกอบขึ้นเป็นร่างนี้คือตัวกู อารมณ์ที่มากกระทบคือของกู เกิดความเห็นแก่ตัวขึ้นมาอย่างรุนแรง จะแสดงให้เห็นหรือไม่ก็ตาม แต่มันเกิดโรคจิตวิญญาณขึ้นแล้ว

เมื่อรู้ว่าโรคทางจิตวิญญาณเกิดจากการยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกู-ของกูแล้วจะรักษาอย่างไร คำตอบไม่ยาก ก็คือเลิกยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกู-ของกู ทำจิตให้ว่าง เมื่อจิตว่างก็หายจากโรคจิตวิญญาณ ดังพุทธภาษิตที่ว่า นิพพานปรมฺ สุตฺตํ แปลว่า ว่างที่สุดนั่นแหละคือนิพพาน หมายความว่า ว่างจากตัวกู-ของกูโดยเด็ดขาด ไม่เหลือเยื่อใยด้วยการใช้ หัวใจของพุทธศาสนา ว่า “สพเพ ธมมา นาลํ อภินเวสยา” แปลว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า ใครได้ฟังข้อความนี้คือได้ฟังทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ได้ปฏิบัติข้อนี้คือได้ปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ถ้าได้รับผลจากการปฏิบัติข้อนี้ก็คือได้รับผลทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ดังนั้น เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว มันก็ทำให้จิตว่างที่สุด เมื่อจิตว่างก็ไม่เกิดโรคโลก โกรธ หลง ส่งผลให้ไม่ทำผิดทั้งทางกาย วาจา ใจ และเมื่อมีรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ธรรมารมณ์ ประดังเข้ามาจะมีภูมิต้านทานเกิดขึ้น ไม่เกิดไม่แพ้โรคจิตวิญญาณ

แต่คนเรากลับหลงผิดคิดว่า การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย การตกกระถ้ำลำบาก พลัดพราก ฯลฯ เป็นทุกข์ ความเป็นจริงทุกข์เพราะไปยึดมั่นในสิ่งเหล่านั้นต่างหาก สิ่งใดที่ไปยึดมั่นถือมั่นสิ่งนั้นคือตัวทุกข์ สิ่งใดไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งนั้นไม่เกิดทุกข์ ร่างกายและจิตใจก็เช่นกัน ไขว่ประกอบกันขึ้นแล้วจะเป็นทุกข์ไปหมด ร่างกายและจิตใจที่บริสุทธิ์ล้วนๆ ไม่เจือด้วยความรู้สึกว่าตัวกู-ของกูแล้วไม่มีทุกข์เลย เป็นจิตว่าง จิตว่างจะเต็มไปด้วยสติปัญญา จิตในทางพุทธศาสนาจึงมี 2 อย่าง คือ จิตที่ยึดมั่นว่าตัว-กูของอย่างหนึ่ง และจิตว่างที่เต็มไปด้วยสติปัญญาอีกอย่างหนึ่ง ทั้ง 2 อย่างนี้เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน อยู่ด้วยกันไม่ได้ สติอยู่ ตัวกู-ของกูก็หายไป

ที่นี้คำว่าปัญญาที่มี 2 ลักษณะอีกเช่นกัน ปัญญาที่ต้องการจะให้เกิดเป็นตัวกู-ของกูประเภทหนึ่ง และปัญญาอย่างมีสติ คือปัญญาที่ว่างจากตัวกู-ของกูอีกประเภทหนึ่ง ปัญญาอย่างมีสติเป็นปัญญาที่มียารักษาโรคทาง

จิตวิญญาณเข้ามาอยู่ด้วย จึงกล่าวได้ว่า ความว่างคือสติปัญญา ความว่างคือธรรมะ ความว่างคือพุทธะ คือ ธรรมะทุกประการในพระไตรปิฎก

ในขณะที่มีสติปัญญาที่สุด จะมีความละเอียดเบา บลัวเบา มีความซื่อสัตย์ อุดมล้ำ อุดมทน รู้แจ้งเห็นจริง บรรลุผลแห่งนิพานได้ ก่อให้เกิดสันติขึ้นแก่โลก คำจุนโลกได้ เพราะเกิดธรรมะ ว่างจากตัวกู-ของกู รู้แจ้งในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

จึงสรุปได้ว่า ว่างจากตัวกูของกูคือ ว่าง ไม่ว่างจากตัวกูของกูคือ วุ่น ดังนั้นจึงมีว่างกับวุ่น 2 อย่าง ในความว่างจะมีพุทธะ ธรรมะ สังฆะ อยู่ด้วย ถ้าว่างชั่วคราาก็มีอยู่ด้วยชั่วครา ถ้าว่างเด็ดขาดก็จะอยู่ด้วยอย่างถาวร

วิธีขจัดโรคตัวกู-ของกูมีอยู่หลายวิธี เช่น พิจารณาให้เห็นเสมอว่า ตัวกู-ของกูนั้นเป็นเพียงมายา เป็นภาพลวงตา ไม่มีจริง เป็น ปฏิจจสมุปบาท คือ การคิดปรุงแต่งต่อไปเป็นทอดๆ จากสิ่งที่สัมผัสมาด้วยตา หู ลิ้น จมูก ผิวหนัง เช่น เห็นด้วยตาก็ปรุงเอาว่าสวยไม่สวย ถ้าสวยปรุงต่อว่าต้องชอบ ไม่สวยก็รังเกียจ ไม่ชอบ ก็ปรุงให้เกิดความอยากได้ ถ้าไม่ชอบก็ปรุงแต่งให้หาทางผลักไสให้ไกลห่าง เมื่อเกิดความอยากได้ก็หาทางเอามาครอบครอง เกิดเป็นตัวกู-ของกู เกิดกิเลสตัณหา หรือเมื่อเกิดสัมผัส บาลิว่า ผู้สละ ผู้สละแล้วปรุงให้เป็นเวทนา เวทนาปรุงเป็นตัณหา ตัณหาปรุงเป็นอุปาทาน อุปาทานปรุงเป็นภพ ภพปรุงเป็นชาติ ชาติคือความเกิด เมื่อเกิดแล้วก็ไม่พ้นแก่ เจ็บ และตาย จึงทำให้เป็นทุกข์ ดังนั้นเมื่อเกิดผัสสะก็อย่าได้ปรุงแต่ง ผัสสะทางตาก็ให้ตัดเสียแค่ตาเห็น ผัสสะทางหูก็ตัดแค่หูได้ยิน ให้จบแค่นั้น อย่าไปปรุงให้เกิดเวทนาจนรู้สึกพอใจไม่พอใจ เมื่อไม่มีเวทณาก็ไม่เกิดตัณหาคือตัวกู-ของกู ไม่เกิดโรคทางจิตวิญญาณ ไม่เป็นทุกข์ จงมองให้เห็นว่าทุกอย่างเป็นเพียงภาพมายาที่ลวงตา ไม่มีจริง

การเกิดผัสสะเป็นภาพลวงตา เสมือนมีน้ำ มีลม มีฝั่ง เมื่อลมพัดน้ำก็เกิดคลื่น น้ำ ลม ฝั่ง มีจริง แต่ตัวคลื่นเป็นมายา คลื่นกระทบฝั่งก็จางหายไป คลื่นกระทบฝั่งประจูดังผัสสะที่กระทบกับเรา วันหนึ่งๆ ผัสสะด้วยรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสที่ประดังมากระทบมากมายหลายร้อยหลายพันครั้ง ปัญหาอยู่ที่ว่ารู้ว่าจะเกิดผัสสะแล้วจะหยุดไม่ให้ปรุงเป็นเวทนาได้อย่างไรเพราะไม่เคยฝึกธรรมะ และแนวที่ปฏิบัติประจำคือเมื่อเกิดผัสสะแล้วก็ปรุงเป็นเวทนา เกิดตัณหา เกิดอุปาทาน เกิดภพ เกิดชาติ เพราะเป็นทางเดินประจำที่คุ้นเคยและง่ายที่สุด แต่เราจะต้องไม่เดินทางสายนี้อีกต่อไป เราจะเดินทางสายใหม่ แม้จะรู้สึกว่ายากลำบากเพราะไม่คุ้นเคยในระยะแรก แต่ต้องเข้าใจว่าเป็นทางถูก ปลอดภัยในชีวิตมากที่สุดเมื่อเราฝืนเดินจนคุ้นเคย เมื่อมีผัสสะเราจะเดินไปในทางของสติปัญญา ทางธรรมะ ไม่ไปทางตัวกู-ของกูอีกต่อไป แม้ว่าบางครั้งเผลอเลยไปบ้าง เลยไปถึงเวทนาแล้วก็ยังวกกลับไปทางสติปัญญาได้ ไม่เลยไปถึงตัวกู-ของกู ทำได้อย่างนี้ก็มีพระอรหันต์อยู่ในตัว พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ถ้าพวกเขาอยู่กันให้ถูกต้องแล้ว โลกนี้ก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์” อยู่ให้ถูกต้องคือ อยู่ในลักษณะที่รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสเข้ามาแต่ต้องไม่ได้ ถ้าทำอย่างนี้ได้ทั้งวันทั้งคืนก็จะมีทุกข์เลย ไม่เป็นโรคจิตวิญญาณ เพราะธรรมะจะเป็นภูมิต้านทานคอยคุ้มกันและเป็นยารักษาโรคทางจิตวิญญาณ

หลายคนอาจแย้งว่า เมื่อไม่ให้อตอบสนองกับสิ่งที่มากระทบสัมผัสแล้ว ชีวิตจะมีความหมายอะไร วันหนึ่งๆ ก็คงไม่ต้องคิดทำอะไร หรือจะไปก็เฉื่อยชาเพราะต้องคอยคิดระแวงระวัง แต่ความจริงพระพุทธองค์ตรัสว่า มันกลับตรงกันข้าม การที่ทำให้จิตว่างจะทำให้หมดกิเลสตัณหา ก่อให้เกิดปัญญาที่แท้จริงขึ้นมากมาย กลายเป็นคนคิดถูก ทำถูก ทำได้รวดเร็ว เป็นสุขอย่างยิ่ง ที่สำคัญคือเป็นความสุขที่แท้จริง ไม่เป็นมายา ไม่หลอกลวง ไม่เป็นอันตราย

พูดถึงเรื่องมายา อารมณ์ก็เป็นมายา หลายคนมองเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ว่าเป็นเรื่องของคนแก่ เป็นเรื่องที่มีไว้สำหรับสวดศพคนตาย แท้จริงมันเป็นเรื่องที่คนเป็นๆ ต้องนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน หากใครได้นำเรื่อง

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตมา ใช้ในชีวิตประจำวันคนนั้นจะมีภูมิด้านทานโรคสูงสุด มีความเป็นอยู่อย่างเกษม ท่านไม่ใช่คำว่าอยู่อย่างสุข เพราะความสุขก็เป็นมายา เกษม หมายความว่า อิศระและสงบเย็น ไม่หลงรัก ไม่หลงเกลียด ไม่หัวเราะ ไม่ร้องไห้

การเกิดตัวกู-ของกูขึ้น ก็เพราะต้องการให้ได้มาซึ่งสุขเวทนา คือความสนุกสนาน ความเอร็ดอร่อย โดยหาว่าไม่ว่า ตัวสุขเวทนานั้นมันก็เป็นมายา เพราะมันเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ไม่มีตัวตน ไม่ยืนยงคงกระพัน เช่นเดียวกับเกลียวคลื่น แต่ไม่ว่าโลกไหนๆ ก็เห็นคุณค่ากันที่สุขเวทนา พยายามแสวงหาโชคกลาง ทรัพย์สมบัติ ความร่ำรวย ยศฐาบรรดาศักดิ์ เกียรติยศชื่อเสียง บริวารพวกพ้อง หลงงมภายในวัตถุจนหลงทาง แต่ก็ยังเข้าข้างตัวเองว่ามีเหตุผล ทำไปเพื่อให้เกิดสุขเวทนาทั้งสิ้น ทั้งที่เป็นความสุขแค่กระตุ้นประสาทหรือบำเรอตัวกู-ของกูเท่านั้น การแสวงหาความสุขประเภทนี้ก็ได้บ้าง เอาแต่ความพอดีตามอัตภาพ เหมาะสมตามกาลเวลา เพราะวันใดที่เรاهدอันอาจ ยศฐาบรรดาศักดิ์ เกียรติยศชื่อเสียงก็ค่อยๆ จางหาย พวกพ้องบริวารจะค่อยๆ จำไม่ได้พากันห่างเหิน โชคกลาง ทรัพย์สมบัติ ความร่ำรวย ก็ค่อยๆ หายไป ไม่ถาวรจริงๆ

ดังนั้น การแสวงหาความสุขประเภทนี้ ต้องมีสติคอยกำกับให้อยู่ในขอบเขต ไม่หลงทุ่มจนหมดใจเพราะจะได้รับทุกข์มาแทน ต้องเข้าใจและมีสติอยู่เสมอว่าสุขเวทนานี้ก็เป็นมายาอย่างหนึ่ง ถ้าใช้สติตรองสักนิดก็จะพบว่าเพียงแต่เริ่มคิดหาความสุขก็เริ่มทุกข์แล้ว จึงไม่ควรตกไปเป็นทาสมัน ใช้ธรรมะจัดการกับมันให้สมกับความเป็นมายา และถ้าจัดการเรื่องนี้ได้เรื่องอื่นก็ถูกต้องหมด แล้วก็จะไม่กลัดกลุ้ม ระทมขมขื่น ไม่ซึมเศร้า ไม่รู้สึกพลัดพรากผิดหวัง ปลอดภัยจากโรคทางวิญญาณ

พระชยสารโ ภิกขุ กล่าวไว้ว่า “ความเข้าใจในเรื่องความสุขและความทุกข์ ในสมัยนี้ดูเหมือนว่า ความเข้าใจของคนทั่วไปในสิ่งเหล่านี้ค่อนข้างพล่ามัว คนไม่เข้าใจคำสอนของพระพุทธศาสนาก็ย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร แล้วอย่างนี้จะเป็นความผิดของพระศาสนาหรือ ใครอยู่ใกล้ไกลแล้วอยากกินด่างก็เป็นเรื่องสิทธิมนุษยชน แต่ปัญหาต่างๆ มักจะเกิดขึ้นในสังคม เมื่อผู้กินด่างหลงเชื่อว่าด่างคือเกลือจึงมักบ่นว่า ทุกวันนี้เกลือไม่เค็มจริง”

มนุษย์ไม่เป็นสุขจริงเพราะหลงยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ ว่าเป็นตัวกู-ของกู ดังนั้นการฝึกให้เห็นสิ่งทั้งหลายตามความจริงหลุดออกจากอุปาทาน จนจิตเป็นอิสระจากวงจรของกิเลส คือการเข้าถึงความสุขที่แท้จริง เมื่อถึงตรงนี้ได้ก็จะพบความจริงว่าความสุขที่เราเคยพยายามแสวงหามาตั้งแต่ต้นมันเป็นมายา เป็นของเด็กเล่น เป็นความสุขที่ลุ่มสลายได้ ไม่เหมือนกับความสุขประเภทหลัง ไม่มีใครสามารถทำลายแหล่งความสุขของผู้ที่เจริญธรรมได้

เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วตัวเราก็มัวงมอยู่มาก เพราะเวลาเราว่าง(ไม่วุ่น) เราก็มีสติปัญญาอยู่มาก วุ่นก็เกิดเป็นพักๆ เหมือนคลื่นกระทบฝั่ง แต่เกิดวุ่นทุกทีก็ทุกข์ทุกครั้งเช่นกัน เวลาที่ไม่วุ่น ไม่ทุกข์เลยจนเกิดนิพพานขึ้นก็มีอยู่มาก เพียงแต่เราเฝ้ามองข้ามนิพพานที่มีอยู่ไปเสียเอง มันจึงมองไม่เห็นว่ามีนิพพาน แม้เป็นนิพพานน้อยๆ เพียงชั่วครั้งชั่วคราวก็เป็นชนิดเดียวกันกับนิพพานถาวร เมื่อไรที่เราปฏิบัติธรรมให้เกิดขึ้นในใจ เกิดชอบ ความศรัทธาเชื่อมั่น มีความพากเพียรเอาใจจริงเอาใจ มีจิตจดจ่อ คอยสอดส่องปฏิบัติธรรมอยู่เสมอแล้วก็จะสำเร็จ ทำลายโรคได้ ไล่ความวุ่นออกไปเหลือแต่ความว่าง ก็จะพบนิพพานถาวร

ก่อนที่จะสมมุติคุณธรรมเทศนาใคร่ขออำนาจอวยชัยไว้เสริมบารมี(ไม่ใช่เสริมอิทธิพล)ว่า

ธรรมชาติไม่เคยยึดเยียดความทุกข์ให้ใคร จิตวิญญาณของเราเองต่างหากที่ปรุงแต่งเอาผัสสะที่มากกระทบตาหู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะความไม่รู้จึงเกิดความอยาก แล้วแสวงหาสนองตัวกู-ของกู ด้วยวิธีการต่างๆ ถูกบ้าง

ผิดบ้างอย่างเคยชิน ด้วยเข้าใจว่าการกระทำดังกล่าวจะก่อให้เกิดสุข

การเดินทางเข้าสู่ทางสุขที่แท้จริงหรือสุขอย่างเกษม ก็คือการเดินไปตามสายทางแห่งธรรม คือการเข้าไปถึง และมองให้เห็นความจริงของธรรมชาติว่า ธรรมชาติไม่ใช่สิ่งที่เราควรรยึดมั่นถือมั่น มีลักษณะเป็น “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” แม้แต่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของคน แต่ละส่วนก็ไม่ใช่ของตัวเอง มีลักษณะเปลี่ยนแปลง ไม่มีความเที่ยงแท้แน่นอน แผลงไว้ด้วยความเป็นทุกข์ธรรมดา เป็นอนัตตา ไม่เป็นตัวของตัวเองหรือตัวของใคร หมุนไปตามอำนาจแห่งเหตุและปัจจัยอยู่เป็นนิจ

เมื่อเข้าใจธรรมะ การดับทุกข์ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยาก เพียงแต่เราหันหลังให้ไม่สนใจ จึงครองทุกข์อยู่เรื่อยไป การเพียรศึกษาธรรมชาติให้รู้แจ้ง สามารถมองเห็นตัวทุกข์ได้ แล้วก็มองทะลุตัวทุกข์ไปอีกที่หนึ่ง จนเห็นเหตุของมัน แล้วทำในสิ่งตรงกันข้ามกับมันก็กำจัดมันได้ เมื่อหายจากโรคแล้วก็เพียรปฏิบัติ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือ มรรค 8 ให้ทุกข์ดับสนิทและถาวร คือการปฏิบัติ

ศีล : - สัมมาวาจา คือ การพูดจาชอบ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย ไม่เพ้อเจ้อ (คนละประเภทกับที่ผู้เขียนกำลังเพ้อเจ้ออยู่ขณะนี้)

- สัมมากรรม คือ การประกอบกิจการงานชอบ ไม่เบียดเบียน ไม่กระทบกระเทือนหรือ ลึกขโมยของบุคคลอื่น

- สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีวิตชอบ เหมาะสมแก่เพศและวัย ไม่เบียดเบียนคนอื่น

สมาธิ :- สัมมาวายาม คือ ความพากเพียรชอบ เพียรป้องกันความชั่วไม่ให้เกิด เพียรละความชั่ว ที่เกิดแล้ว เพียรให้มีความดีเกิดขึ้น เพียรพอกพูนความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้สูงขึ้น ๆ ขึ้น

- สัมมาสติ คือ ความระลึกชอบ ระลึกถึงความไม่เที่ยง ไม่มีตัวกู-ของกู สติเตือนไม่ให้ผลออกไปตกอยู่ในอำนาจของกิเลส ตัณหา

- สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งใจมั่นชอบ มีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง มีกำลัง มั่นคง ไม่หวั่นไหว ไปตามอารมณ์ต่าง ๆ

ปัญญา:- สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ มีความเห็นตัวทุกข์ เห็นเหตุแห่งทุกข์ เห็นทางปฏิบัติไปสู่การพ้นทุกข์

- สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ ไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอกุศลมูลคือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง

นี่แหละคือหนทางปฏิบัติเพื่อถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ ต่อจากนั้นก็ต้องคอยระแวดระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรให้กุศลเกิดขึ้น เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่ ทุกอย่างในเบื้องต้นต้องใช้ ความเพียร เพราะความเพียรจะทำให้คนล่วงทุกข์ และยังผลให้เจริญยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งจะพบว่า ธรรมะของพระพุทธเจ้าสอนให้มนุษย์มองตัวเอง สอนตัวเอง รู้จักตัวเอง ซึ่ง ปัจจุบันมนุษย์หลงอดีตตา มองแต่ว่าคนนั้นดี คนนี้เลว คอยแต่หลงรักหลงชกกล่าวโทษผู้อื่น หลงจนลืมมองตนเอง เป็นต้นเหตุของการเกิดสภาพแวดล้อมขัดแย้ง เพราะการยึดมั่นถือมั่นตัวกู-ของกู คิดแต่จะเป็นผู้บริหาร คอย เจ้าก็เจ้าการคนอื่น จนลืมเจ้าก็เจ้าการบริหารตัวเอง วุ่นกันทั้งโลก

ในที่สุดขอบอกว่า ปัจจุบันผู้เขียนรู้สึกว่าการอ่านหนังสือธรรมะจะเข้าใจง่าย และอ่านแล้วรู้สึกสงบ สว่าง บางครั้งรู้สึกปล่อยวาง ทำให้เห็นความว่างบ่อยขึ้น ด้วยความบังเอิญว่าหนังสือที่ได้อ่านจะพูดถึงแก่นสารของธรรมะ ไม่มีมือกบิณหารหรือกระพี้ให้หลงออกนอกเรื่องเหมือนการศึกษาที่แล่วมาในอดีต หนังสือธรรมะที่เขียนดีมีมากมาย แต่ผู้เขียนชอบอ่านหนังสือธรรมะที่เขียนโดยพระป่า (พระป่า เรียกว่า อรัญวาสี สร้างวัดในป่า) เป็นส่วนใหญ่ เช่น

หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ วัดสวนโมกข์ฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระชยสารโภภิกขุ วัดป่านานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น ที่นำมาเล่าก็เชื่อว่าจะมาอวดอุตริมนุสธรรมแต่ประการใด เป็นเพียงแต่เพิ่งได้ศึกษาเรียนรู้แค่ชั้นตอนแรกใน 3 ชั้นของการศึกษา รู้สึกเชื่อว่าดี และเพราะเห็นว่าดีก็เลยนำมาบอกต่อ ธรรมะไม่ใช่เรื่องของคนแก่ ไม่ใช่เรื่องของคนหัวโบราณ แต่เป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนรวมถึงคนรุ่นใหม่ทุกคนควรศึกษาให้รู้แจ้ง ส่วนใครจะเชื่อหรือไม่ก็สุดแต่ใจ เพราะพระพุทธเจ้าเองก็ไม่ได้บอกให้เชื่อ แต่ให้ศึกษาดูกันเอาเอง

